

Ekonomika

Doc. PaedDr. Jiří Michal, PhD

Ekonomika – je slovo gréckeho pôvodu - hospodárenie, hospodárstvo

Ekonomika je časť spoločenského života, ktorá je spätá s ekonomickou činnosťou a jej cieľom je uspokojiť potreby spoločnosti, zaoberá sa každodenným procesom manipulácie s kapitálom.

Ekonomika je cieľavedomá hospodárska činnosť, zameraná na výrobu, výmenu a spotrebu materiálnych a nemateriálnych statkov a služieb.

Ekonomika rieši tri základné ekonomické otázky:

- **čo vyrábať?** (aké druhy statkov vyrábať v čo najpríhodnejšom čase, aby bolo oslovených čo najviac spotrebiteľov)
- **ako vyrábať?** (s čo najmenšími nákladmi na výrobu pri použití najefektívnejších technológií, či prenechať výrobu štátnym a či súkromným podnikom)
- **pre koho vyrábať?** (spôsob rozdeľovania výsledkov výroby, nájsť si vhodného odberateľa)

Typy ekonomík

Ekonomika:

- **založená na inštinktoch, zvykoch a tradíciách** (uplatňovala sa hlavne počas staroveku a stredoveku, bola založená na pôdnom feudálnom obchodovaní. Išlo hlavne o odovzdávanie ekonomických zvykov z generácie na generáciu. V súčasnosti sa vyskytuje väčšinou už len v malých celkoch; napr. v domácnostiach.)
- **riadená** (príkazová, centrálné štátne riadenie ekonomiky - naplánovať ekonomický vývoj, štátne vlastníctvo a monopolné postavenie výrobcov na trhu)
- **trhová** (princíp slobodného podnikania - rôzne subjekty (väčšie, menšie, štátne, súkromné

V trhovej ekonomike sú určujúce nasledujúce činitele:

- spotrebiteľ a jeho príjmy určujú čo vyrábať,
- konkurencia medzi výrobcami určuje ako vyrábať
- trh prostredníctvom dopytu a ponuky určuje pre koho sa bude vyrábať.
- **zmiešaná** (stretávajú sa tu prvky riadenej a trhovej ekonomiky, pričom ekonomika sa riadi zákonmi trhu, ktorý rieši aj väčšinu problémov, ale štát tu tvorí ohraničujúci rámec

Ekonomika sa delí podľa:

- charakteru výstupu:

1. hmotný statok - v tomto rámci rozlišujeme

primárny sektor - činnosti pojené s prírodnými procesmi a živými organizmami; napr. poľnohospodárstvo alebo ťažobný priemysel

sekundárny sektor - činnosti spojené s premenou prírodných zdrojov a priemyselným rozvojom; napr. spracovateľský priemysel)

2. služba - rozlišujeme

terciárny sektor - služby obyvateľstvu a primárnemu a sekundárnemu sektoru; napr. zdravotníctvo;

kvarciárny sektor - informačné služby zamerané na manipuláciu s informáciami a služby pre terciárny sektor)

- vlastníctva:

verejný sektor

súkromný sektor

- formálnosti:

legálny sektor (štatisticky sledované a legálne činnosti)

nelegálny sektor (utajované a štatisticky nesledované činnosti).

Ekonomia je veda, ktorá skúma na základe čoho a ako spoločnosť rieši problém vzácnosti statkov, čiže veda, ktorá sa zaoberá ekonomikou

Ekonomia sa člení na:

mikroekonomiu (skúma správanie sa jednotlivých subjektov trhu a napr. vysvetľuje proces tvorby cien jednotlivých druhov tovarov a vzájomný vzťah dopytu a ponuky) a **makroekonomiu** (skúma hospodárstvo ako celok, vysvetľuje mechanizmus jeho fungovania a zaoberá sa globálnymi ekonomickými trendami).

Makroekonomika

je súčasť hospodárstva, ktorá študuje chovanie a správanie NH ako celku zaoberá sa skúmaním celkovej úrovne produkcie zamestnanosti, vývojom cenovej hladiny a zahranično-ekonomickými vzťahmi, odráža vývoj ekonomiky prostredníctvom veličín, ktoré nazývame makroekonomické agregáty

hrubý národný produkt

národný dôchodok

miera nezamestnanosti

miera inflácie

množstvo peňazí v obehu

Historickým vývojom sa vyvinula ekonomická činnosť, ktorej podstatou je:

vyrábanie **statkov**

poskytovanie **služieb**, ktorými môžeme uspokojiť svoje **potreby**.

Ľudské potreby sa uspokojujú pomocou

statkov (produkt ľudskej práce - hmotná vec)

služieb (cudzíe činnosti, ktoré uspokojujú ľudské potreby svojím vlastným priebehom - nejaká činnosť).

Potreby sú vrodene alebo získané požiadavky ľudí, ktoré si uvedomujeme ako pocity nedostatku a snažíme sa ich odstrániť. Potreby môžeme rozdeliť podľa:

- materiálnej podstaty:

hmotné (materiálne - naše potreby mať a užívať veci)

nehmotné (duševné - naše potreby mať a užívať vedomosti, schopnosti a vlastnosti, napr. potreba vedieť šoférovať auto)

- naliehavosti uspokojovania:

životne nevyhnutné (primárne; napr. potreba prijímať potravu)

kultúrne a luxusné (sekundárne; nie sú pre život nevyhnutné; napr. potreba mať video).

- počtu nositeľov:

individuálne (potreba jednotlivca; napr. potreba vypiť si malinovku)

kolektívne (spoločné potreby; napr. potreba ochrany životného prostredia).

Statky sa delia podľa rôznych kritérií a síce:

- dostupnosti:

voľné (nachádzajú sa voľne v prírode v relatívne neobmedzenom množstve, sú prístupné všetkým, pri ich spotrebe sa nemusí na ich úpravu vynaložiť väčšie úsilie; napr. lesné plody)

ekonomické (vzácne; pretože sú v obmedzenom množstve, nemôžu uspokojiť všetky naše potreby a získavame ich značným úsilím z prírody (nerasty) alebo výrobou (chlieb), tvoria väčšinu statkov)

- materiállovej hodnoty:

hmotné (materiálne, každá vec, ktorou možno uspokojiť ľudské potreby; napr. odev)

nehmotné (nemateriálne, duševné schopnosti človeka; napr. znalosť cudzieho jazyka)

- účelu:

výrobné (slúžia na výrobu ďalších statkov; napr. stroj)

spotrebné (slúžia na bezprostredné uspokojovanie potrieb akonáhle sa vyrobia; napr. chladnička, syr).

Služby delíme na:

vecné (činnosti, ktoré obnovujú alebo zlepšujú hmotné statky a tak uspokojujú ľudské potreby; napr. oprava televízora)
osobné (cudzíe činnosti, ktoré priamo smerujú k človeku a tak uspokojujú jeho potreby; napr. kadernícke služby).

Národné hospodárstvo

Národné hospodárstvo

je súhrn činností hospodárskeho charakteru, ktoré sa uskutočňujú na území daného štátu občanmi a subjektmi podnikania.

NH je tvorené sústavou hospodárskych subjektov (firmy, domácnosti, štátne orgány).

Hlavnou úlohou NH

je uspokojiť potreby celej spoločnosti, pričom však naráža na prekážky, ktoré súvisia hlavne s obmedzeným množstvom statkov a služieb.

Hospodárstvo - súhrn všetkých činností hospodárskeho charakteru zameraných na uspokojovanie potrieb

NH - sústava hospodárstiev na území štátu

Činitele úrovne NH:

- národné bohatstvo = všetky statky vytvorené v minulosti
- prírodné činitele - pohoria, rieky, ...
- podnebie
- nerastné bohatstvo
- pôda, lesy
- obyvateľstvo - veková štruktúra, vzdelanostná úroveň, počet obyv.
- politický systém - diktátorský, demokratický režim

Štruktúra NH

Odvetvová - členenie na odvetvia (odvetvie = súhrn podnikov, ktoré sa zaoberajú približne rovnakou činnosťou; výrobné alebo nevýrobné)

Hospodárske sektory

- primárny sektor - spojený s prírodou (poľnohosp., lesné hosp., ťažobný priemysel,...)
- sekundárny sektor - spracovateľský priemysel a stavebníctvo
- terciárny sektor - služby pre obyvateľstvo a výrobu

Výkonnosť NH určujú **národohospodárske ukazovatele**:

- **hrubý národný produkt** - sumár z obrátov celkového množstva vyrobených výrobkov a služieb, ktoré sa vytvoria vo výrobnom procese občanov určitého štátu, vrátane tých, ktorí žijú v zahraničí

- **hrubý domáci produkt** - sumár z obrátov všetkých vyrobených výrobkov a služieb, ktoré vyrobia občania na území daného štátu. Na lepšie vysvetlenie - Slovák žijúci v Čechách prispieva do hrubého domáceho produktu Českej republiky - lebo to vyrobí na jej území, ale do hrubého národného produktu Slovenskej republiky - lebo je občan SR.)

- **čistý národný produkt** (je to isté ako HNP, len je znížený o amortizáciu - hodnota opotrebovaných výrobkov, ktoré boli vyradené)

- **národný dôchodok** (súhrn všetkých dôchodkov)

Inflácia

je prejav ekonomickej nerovnováhy štátu, čo vedie k trvalému rastu cien.

Na meranie inflácie sa používa tzv. **ISC** (index spotrebiteľských cien), ktorý sa odvodzuje od cenového priemeru všetkých tovarov

3 druhy inflácií:

- *miernu* (v rozmedzí od 1-9% za rok; je prijateľná pre všetky vyspelé ekonomiky a je to vlastne prirodzený jav)
- *cválajúcu* (od 10-1000%, prináša so sebou už určité problémy)
- *hyperinfláciu* (nad 1000%, spôsobuje rozpad peňažného hospodárstva v štáte)

Fiškálna politika štátu

Fiškálna politika je nástrojom vlády a predstavuje prerozdelenie vytvorených zdrojov, dôchodkov a realizuje sa prostredníctvom rozpočtovej sústavy štátu.

Rozpočtová sústava štátu:

- štátny rozpočet
- rozpočty miest a obcí
- vzťahy medzi jednotlivými ekonomickými subjektami a vzťahy medzi ŠR a rozpočtami miest a obcí

Štátny rozpočet

- je to bilancia medzi príjmami a výdavkami, účet v NBS
- hospodári s verejnými financiami
- zostavuje sa jeden, na jedno fiškálne obdobie (1.1. - 31.12.)
- pri jeho tvorbe sa vychádza z určitých makroekonomických tendencií (rast HDP, objem HDP, miera inflácie, miera nezamestnanosti, ...)

Rozpočtový proces v sebe zahŕňa procesy

1. tvorba ŠR
2. schvaľovanie
3. realizácia
4. plnenie

Tvorba ŠR

- garantom za prípravu je ministerstvo financií
- zostavuje sa v druhom polroku bežného roka
- MF prejednáva návrh s príslušnými ústrednými orgánmi (centrálne banka, najvyšší kontrolný úrad) a jednotlivými ministerstvami
- po prejednaní návrhu MF predkladá návrh vláde
- vláda prejedná návrh, schváli ho alebo neschváli a dá MF na prepracovanie
- vláda predkladá návrh parlamentu
- v parlamente sa návrh prejednáva vo výboroch

Schvaľovanie ŠR

- parlament
- schvaľuje nadpolovičná väčšina
- po schválení sa stáva ŠR zákonom

Plnenie ŠR

- doba plnenia od 1.1. - 31.12.
- ak nie je ŠR schválený do začiatku rozpočtového obdobia - rozpočtové provizorium
- vzhľadom na to, že sa hospodári s verejnými financiami, podlieha ŠR prísnej kontrole: MF - 1x mesačne, vláda - 1x štvrťročne, parlament - 1x polročne

Vyhodnotenie ŠR (kontrola plnenia)

- vypracovanie štátneho záverečného účtu (v prvom štvrtroku nasledujúceho roka), ktorý zachytáva skutočné plnenie ŠR a prerokujú ho zákonodarné orgány

Rozpočtové zásady :

- 1. Zásada úplnosti** - v ŠR sa majú prejavíť v plnom rozsahu všetky finančné operácie štátneho ekonomického centra, všetky príjmy a výdavky.
- 2. Zásada reálnosti** - aby sa príjmy i výdavky vypočítali vzhľadom na budúci predpokladaný vývoj (vychádza sa z vývoja svetovej ekonomiky, z vývoja hospodárskeho cyklu, vývoja jednotlivých odvetví hospodárstva)
- 3. Zásada každoročného zostavovania a schvaľovania** - pretože dlhšie obdobie platnosti by sťažilo jeho kontrolu.
- 4. Zásada vyrovnanosti, resp. schodkovosti alebo prebytkovosti** - zásada vyrovnanosti patrila medzi klasické zásady finančnej politiky a označovalo sa ako "zlaté pravidlo rozpočtovej politiky".
- 5. Zásada verejnosti, publicity** - vyžaduje, aby sa ŠR prerokoval v parlamente (aj za účasti verejnosti), a potom sa verejne publikoval

Podnikanie

Podnikanie - sústavná činnosť vykonávaná podnikateľom pod vlastným menom, na vlastnú zodpovednosť, s cieľom dosiahnutia zisku.

Podnik - súhrn osobných (pracovná sila), hmotných (stroje, budovy, materiál, ...) a nehmotných (patenty, licencie, vynálezy, ...) zložiek podnikania.

Druhy podnikov

podľa činnosti

- podniky vyrábajúce statky
- podniky poskytujúce služby

podľa vlastníctva

- štátne
- družstevné
- súkromné
- podnik jednotlivca
- obchodné spoločnosti
- zmiešané /štátne + súkromné/
- obecné

podľa veľkosti

- malé
- stredné
- Veľké

podľa zaradenia do odvetia - odvetvie = skupina podnikov, ktorá sa zaoberá približne rovnakou činnosťou

- stavebníctvo
- lesné hospodárstvo
- vodné hospodárstvo
- spoje
- bankovníctvo
- poľnohospodárstvo

podľa právnej formy

- štátny podnik
- družstvo
- obchodná spoločnosť - a.s., v.o.s., k.s., s.r.o.

podnik jednotlivca = fyzická osoba
 podnik so zahraničnou majetkovou účasťou

podľa vzťahu k ŠR:

1. podniky založené na dosiahnutie zisku = organizácie podnikateľského typu
2. verejno-prospešné podniky - neziskové (z rozhodnutia štátu, vlády zabezpečujú určité služby, úlohy zo vzťahu k obyvateľstvu) - zdravotníctvo, školstvo, kultúra, ...
3. špeciálne podniky - neziskové - obrana a bezpečnosť, polícia, štátna správa, ...

Význam reklamy v trhovej ekonomike

Reklamou

sa rozumie informovanie širokého okruhu potencionálnych spotrebiteľov prostredníctvom oznamovacích prostriedkov s cieľom ovplyvniť ich postoje, spotrebné a nákupné chovanie

Ak chce byť podnikateľ na trhu úspešný, je nevyhnutné, aby:

- spoznával správanie sa zákazníkov, ich potreby a vybral si „svojho“ zákazníka
- definoval produkt, ktorý uspokojí potreby zákazníkov
- komunikoval so svojimi zákazníkmi
- stanovil takú cenu produktu, ktorá uspokojí ako podnikateľa, tak zákazníka
- predávať produkt tam, kde ho zákazník kúpi
- neustále zisťovať stupeň spokojnosti s produktom
- skúmať a analyzovať potreby a požiadavky zákazníkov.

Podoby reklamy:

- tlačené a vysielané reklamy – obal a prílohy vložené vo vnútri balenia
- zasielané reklamy
- katalógy
- brožúrky a informačné knižičky
- samolepiace štítky, odznaky – plagáty
- reklamné stánky s tovarom vnútri predajne
- reklamné pútače pri pokladni
- neónové reklamné nápisy
- veľtrhy a výstavy
- osobný predaj (predstavovanie výrobkom obchodnými zástupcami firmy).